

'The All-American Man', catalans en la memòria gràfica dels indis nord-americans?

Autor: Francesc Jutglar

Data de publicació: 18-05-2017

Si els catalans no van anar a Amèrica, aleshores com és que els descendents dels indis anasazi dels estats d'Arizona i Utah (EUA) van dibuixar en una paret d'una cova un soldat que duu l'emblema de les quatre barres? Article d'en Francesc Jutglar, que completa la seva comunicació al Simposi sobre la Història Censurada de Catalunya (novembre del 2016).

Introducció

L'article que esteu a punt de llegir completa la meva comunicació presentada al darrer Simposi d'Arenys de Munt sobre La Història Censurada de Catalunya. Com que es van presentar al Simposi gairebé una quarantena d'intervencions, els comunicants vam patir limitacions de temps. Per la meva banda, no vaig poder explicar detingudament tot allò que hi vaig apuntar. Només vaig tenir l'ocasió de donar a conèixer succintament una excepcional pintura rupestre que és de gran interès per als catalans i que està localitzada al Canyonlands National Park, al sud-est de Utah, EUA. A la pintura s'hi veu o bé una persona portant un escut amb les quatre barres o bé aquesta persona anant abillada amb una peça de vestir on apareix la reproducció de tal escut. L'escrit que llegireu a continuació es proposa d'ampliar la informació que vaig oferir al Simposi. Sobretot la informació sobre aquella part que fa referència al mètode per a establir l'antiguitat de l'esmentada pintura. Aquesta antiguitat ha estat determinada per mitjà del mètode del carboni-14.

Unes vacances als Canyonlands National Park (Utah)

Doncs bé, aquest estiu he passat les vacances amb la meva família a l'oest dels Estats Units.

En concret, he visitat la zona sud de l'estat de Utah i el territori nord de l'estat d'Arizona.

Sud de Utah i nord d'Arizona (Imatge extreta de Google Maps)

Antigament, aquesta regió havia estat habitada pels indis anasazi. Els anasazi són considerats els precursors de les actuals ètnies de la zona conegudes com pueblo i fremont. Per tota aquesta superfície s'hi troben moltes mostres d'art mural, un art que està confegit de dues maneres. D'una banda hi ha dibuixos fets mitjançant rascament a la roca amb l'objectiu de fer aparèixer la part interna, que és molt més clara:

Gravats indis a Fruita, Utah (fotografia d'en Francesc Jutglar)

D'altra banda, hi ha figures pintades amb alguns pigments¹

Four Faces, (fotografia de Roxy, extreta de <http://fineartamerica.com/featured/the-four-faces-pictograph-panel-tranquil-light-photography.html>)

Per tant, la majoria d'elles són o bé monocromàtiques o bé contenen poca diversitat de pigments. Això a banda, cal dir que alguna d'aquestes representacions ha patit l'efecte... de la censura! I ho podem comprovar a l'extrem superior dret de la tercera imatge.

Com deia, la meva família i jo vam fer estada en un motel de Hurricane, que pertany al citat estat de Utah, no gaire lluny de la localitat de Fruita. Fruita és un lloc catalogat d'interès històric, i és homònim de la població de Fruita de l'estat veí de Colorado. Aquesta darrera població ja va merèixer una primera investigació per part del company de l'Institut Nova Història en Daniel S. Bello. En Bello n'apuntava l'origen català. Sembla que la mera denominació Fruita –paraula ben catalana, com tots sabem— ja ho indicaria.

Bé, al motel on estàvem hostatjats, vaig contemplar-hi unes postals que els responsables de l'establiment havien posat a la venda per donar a conèixer llocs i paratges dignes de ser visitats. Entre aquestes postals em va caure a les mans la següent:

The All-American Man. (Foto de Tom Till)

Sí, és una figura que porta les quatre barres! Després de la sorpresa inicial, la pregunta que de seguida em vaig fer és: com pot ser que una pintura com aquesta ens hagi pogut passar desapercebuda fins avui?! La postal en qüestió sembla que reproduïx una pintura mural índia. Representa una persona aguantant el que té tota l'aparença d'un escut. O potser es tracta d'un home que porta una armadura. Aquesta figura humana està acolorida amb pigments de color blau marí, vermell i blanc. Com deia, al mig de la figura, hi apareix una perfecta bandera catalana de quatre barres. No cal dir que vaig mirar immediatament quina informació proporcionava el revers de la mateixa postal.

Revers de la postal,

Allí s'hi diu, traduït-ho de l'anglès: “pel color i les llistes, un antic artista anticipà, sense saber-ho, els símbols d'una futura nació”. Aleshores vaig pensar de seguida fins a quin punt l'han encertada els investigadors Jordi Bilbeny, Manel

Capdevila i Joan Canadell, en sengles articles i presentacions sobre l'origen de la bandera dels Estats Units!! I efectivament, quan els nord-americans contemplen els pals de l'enssenya dels Comtes de Barcelona, hi veuen, no pas les barres nostres, ans la seva pròpia bandera. I és que, més enllà d'un disseny amb barres vermelles, hi ha la combinació de colors. Efectivament, la combinació de colors els recorda la bandera nacional i el seu imaginari més popular: només cal fixar-se en la vestimenta de Superman. O, sense sortir de la regió que ens interessa, la bandera d'Arizona:

Emblema d'Arizona (fotografia d'en Francesc Jutglar)

A continuació, em vaig adreçar a la senyora de l'oficina de recepció. Aquesta persona era índia i vaig preguntar-li si en sabia alguna cosa més, d'aquella pintura. Vaig pensar que, en pertànyer a l'ètnia aborigen, potser li hauria arribat, per tradició familiar, alguna llegenda relacionada amb el nostre objecte d'estudi. Em va respondre que no en sabia res. També vaig demanar el parer al propietari del motel: un home ja vell, fill del fundador de l'establiment. Aquest tampoc no em va saber proporcionar gaire més detalls dels que aporta la postal mateixa.

Una cerca per la xarxa

Un cop retornat a Catalunya, vaig fer una mica de recerca per internet. I el que segueix és el que he trobat. La pintura està situada, com he dit, en el Canyonlands National Park. En concret, dins d'una cova amb l'entrada una mica alçada. La pintura va acompanyada d'unes altres dinou figures típicament anasazi, però monocromàtiques o molt menys acolorides. D'entre aquests dinou pintures, hi predominen empremtes de mans estilitzades. Pel que fa a la cova en si, s'hi pot contemplar un parell de petits murs de pedra bastits pels mateixos indis. A més, en el terra s'hi han trobat unes restes que són també pròpies de la cultura anasazi o la dels seus descendents. En canvi, no s'hi ha descobert cap objecte actual.

Tornant a la pintura que ens interessa, cal dir que sorprèn la seva grandària. L'alçada de la persona dibuixada és, aproximadament, igual que la d'un home². És també notable el fet que, mentre que la gran majoria de pintures anasazi tenen, bàsicament, un o dos colors, ara ens trobem davant d'una peça especialment acolorida: única en el seu àmbit. En efecte, combina en una sola imatge els pigments vermell, blau i blanc³. Així mateix, s'hi veu una línia perimetral també de color blanc, que està feta de guix. Ara bé, aquest guix hi ha estat afegit modernament per un arqueòleg⁴ (aquesta era una pràctica corrent dels arqueòlegs per a fer més visibles els límits de les pintures). A més a més, convé notar encara una nova singularitat: resulta que entre les barres vermelles també s'hi palesa el color daurat. Tot fa pensar que els nord-americans no el saben copsar, aquest color daurat, perquè no l'esmenten. Jo m'imagino que això pot ser degut, com ja he insinuat més amunt, al fet que estan inconscientment influïts per la seva bandera actual. I això malgrat que aquest color daurat és prou evident en algunes altres fotografies de la mateixa pintura, fetes amb els colors més saturats que no pas els de la postal.

Imatge amb colors més saturats

(fotografia d'Alan Cardenas

extreta de <http://fineartamerica.com/featured/all-american-man-alan-cardenas.html>)

D'altra banda, sabem que per als seus pictogrames els anasazi empraven pigments blaus, daurats, vermells, grocs, negres, blancs i verds⁵. Per acabar-nos d'assegurar que el daurat no el veiem per ganes nostres de veure'l, podem comprovar, en la següent reproducció artesanal que ha fet un artista del lloc⁶ amb finalitats comercials, com les barres sobre fons blanc provoquen una altra sensació.

Reproducció artesanal de la figura

(fotografia extreta de <http://rockartimages.com/anasaziculture.html>).

Un experiment

Més encara. Jo, per la meua banda, he fet, amb el mateix objectiu, l'experiment d'agafar una bona fotografia de la pintura original i li he substituït el color que hi ha entre les barres vermelles pel blanc agafat del rectangle que hi ha al

cinturó central, a l'esquerra del que sembla que és una "sivella". Tot i que no és tan net ni lluminós com el de l'altre rectangle simètric de la dreta, l'efecte que causa la imatge modificada és prou diferent:

[
Figura original i modificada
(fotografia original extreta de <http://www.trekkingtheworld.com/canyonlandspg2.html>].

Polèmica

La imatge ha esdevingut tan impactant entre els nord-americans, per l'actualitat del seu simbolisme, que en el seu moment va generar una polèmica sobre la seva autenticitat^{7, 8}. Molts arqueòlegs i historiadors de l'art pensaven que el dibuix havia de pertànyer a l'època actual. Ara bé, aquesta opció és difícil de defensar, puix que els pigments emprats i alguns detalls estilístics són els propis de les pintures anasazi⁹. A més a més, es notori el fet que l'estat de la figura evidencia el pas del temps. Fixem-nos en l'exfoliació que ha patit, una exfoliació causada per un procés fisicoquímic que erosiona lentament les roques d'aquella regió.

D'altra banda, es diu que els anasazi abandonaren la regió en època precolombina i que, per tant, no podien ser els autors d'aquesta pintura. Ara bé, també és innegable que posteriorment hi han continuat vivint ètnies descendents d'aquell poble: són aquests descendents els qui protagonitzaren les primeres trobades amb l'home blanc, unes trobades que apareixen relatades a les cròniques dels conqueridors europeus. Encara avui a la zona hi resten molts poblats de les ètnies successores dels anasazi. Els gravats que aquestes ètnies van dibuixar a les roques ho corroboren. En efecte, si per un costat hi trobem imatges que cal considerar prehistòriques, de l'altre, se n'han conservades algunes que són força més properes cronològicament a nosaltres. En alguns gravats murals hi surten, fins i tot, cavalls amb genets. És obvi que, aquests darrers, hom els ha de datar a partir de l'arribada i establiment dels europeus a la zona —una gent que, com tothom sap, va introduir el cavall arreu del continent—. Un magnífic exemple d'això el tenim en la cèlebre Newspaper Rock, que podríem traduir com "la Roca de les Notícies", on els indígenes hi anaven registrant tot allò que consideraven prou rellevant. Podem veure-hi alguns gravats molt antics, identificables per l'enfosquiment degut a la seva exposició a la intempèrie durant molt de temps. Els més pàl·lids són els més moderns. Aquests gravats i pintures murals conserven, doncs, la memòria gràfica aborigen.

Newspaper_Rock_detall.(Fotografia de Jim Unterschultz,
extreta de https://en.wikipedia.org/wiki/File:Newspaper_Rock_closeup.jpg.)

La polèmica es va donar per acabada quan es va publicar l'article Radiocarbon Dates on the All American Man Pictograph¹⁰, les conclusions del qual resumeixo tot seguit.

La datació mitjançant el mètode del carboni-14

Per començar, els autors de l'estudi fan notar que no s'observa en la superfície de la pintura cap contaminació moderna¹¹ ni cap evidència de repintat¹². Per part meua, després d'haver vist la majoria de les imatges d'aquesta reproducció disponibles a la xarxa, tampoc no noto que cap part sembli més nova que la resta. A continuació, els autors es van adonar que el pigment blau fosc contenia carbó, de manera que van procedir a extreure'n una mostra i a fer-la datar mitjançant el mètode del carboni-14.

Els resultats foren els següents. S'obtingueren dues datacions: una basada predominantment en el carbó vegetal. L'espai cronològic que en va resultar va donar 753 ± 57 anys B.P. Per tant, els investigadors la van situar entre els anys 1160 – (1280)— 1390. La segona datació es va obtenir a partir de la presència d'alguna altra matèria orgànica sense determinar. El resultat fou el següent: 575 ± 68 anys B.P.¹³ Aquesta segona datació, com que no sabem quina matèria orgànica es va fer servir a l'efecte, no la podem valorar. Ens basarem, doncs, en la primera i farem números prenent com a data de referència l'any 1280.

La primera conclusió, doncs, és que cal descartar que sigui una pintura de factura més o menys actual. Som davant d'una autèntica obra índia i mitjanament antiga. Ara bé, sorprèn aquesta data tan anterior a la del viatge colomí de descoberta i, per tant, a la de l'arribada de l'home blanc a Amèrica. I més encara si tenim en compte que les primeres cròniques d'exploració de la regió en comencen a parlar entre 1536-1598^{14,15}. En aquest darrer any es conquerí la població d'Acoma, emplaçada a l'oest del veí estat de Nou Mèxic. Com es pot comprovar, la conquesta s'esdevingué 318 anys després de l'any de referència que hem pres. Tanmateix, la veritat és que fa de molt mal creure que els anasazi o els seus descendents haguessin pogut pintar la figura sense haver vist mai un soldat portant al damunt les

quatre barres. Com també, es clar, és encara més difícil d'acceptar que a finals del segle XIII els homes blancs en general o els catalans en particular ja eren en aquelles terres. Molts nord-americans també queden desconcertats davant la data obtinguda. Així, doncs, hom pot demanar-se si no ens hem precipitat traient conclusions a partir de la datació que els científics ens van oferir.

Ara bé, si ens endinsem una mica més en la lectura del contingut de l'article esmentat, que és molt tècnic, ens adonarem també que els autors reconeixen que el mètode del radiocarboni no permet precisar, en el nostre cas, la data de realització de la pintura¹⁶, degut sobretot al problema de la fusta vella. Aquest problema rau en el fet que si avui mateix fem carbó a partir del tronc d'un arbre tricentenari, i amb aquest carbó fem un dibuix, la datació d'aquest dibuix a partir del carboni 14 no ens donarà la data d'avui, sinó que en realitat estarem obtenint l'edat de l'arbre. Per tant, en aquest estudi que ens ocupa, els autors en realitat han datat la fusta a partir de la qual s'obtingué el carbó que forma part del pigment blau marí de la pintura. La conseqüència del que vinc dient és que cal, doncs, tenir en compte els anys que ha viscut l'arbre abans d'ésser reduït a carbó.

Més consideracions: aquella regió és força àrida.

Canyonlands

Una altra vista de Canyonlands (totes dues fotografies: Francesc Jutglar)

Les parts arbrades del territori de Canyonlands contenen bàsicament pins (*Pinus monophylla*) i savines (*Juniperus osteosperma*). La pàgina oficial del Canyonlands National Parc ens informa que totes dues espècies creixen molt lentament. Així, un pi d'aquesta zona que tingui un diàmetre de tronc d'entre només 10 i 15 cm., i uns 3 m. d'alçada, ja pot tenir entre 80 i 100 anys¹⁷. Per la seva banda, les savines acostumen a viure entre 350 i 700 anys. Fins i tot, malgrat no ser un arbre gaire voluminós, poden superar els mil¹⁸. Com que el bosc hi és, com dèiem, esclarissat i escàs, i tots dos arbres tenien també per als nadius interès alimentari i/o medicinal^{19, 20, 21}, cal convenir que els indígenes, quan havien de menester fusta, no tallaven els troncs vius dels arbres, sinó que cremaven els exemplars que trobaven morts. Com que ja eren secs, també eren més a propòsit per a fer llenya.

Suposem, doncs, que trobem un arbre acabat de morir. Si té 100 anys, vol dir que la part central del tronc té 100 anys. Ara bé, el tronc té també una capa fina just sota l'escorça, que és la part viva per on el tronc creix en amplada. És aquesta part viva la que ens indicaria l'any de la seva mort si la datéssim pel mètode del radiocarboni. El mateix mètode aplicat a una mostra homogèniament representativa de totes les capes del tronc ens donaria una edat de 50 anys. La realitat és un xic més complicada, perquè quan es crema un tronc per obtenir-ne carbó, la part externa és la primera que es perd, reduïda a cendra. Per contra, el carbó que en realitat es conserva prové predominantment de la part central, és a dir, de la part més vella. En el cas que ens afecta, no podem saber quin percentatge de tronc es va perdre. Per simplificar i poder fer uns càlculs acceptables, consideraré que el terç extern s'ha perdut per combustió total, i només els dos terços interns han proporcionat el carbó de la mostra. Finalment, també cal tenir present que els troncs morts que van originar el carbó podien haver mort, molt probablement, anys abans d'ésser recollits per a fer-ne llenya. En un clima àrid com aquest, un tronc mort pot durar segles sense descompondre's. En certes circumstàncies, fins i tot mil·lenis -a Arizona se'n troben alguns que van morir fa 1000 o 2000 anys-²². Aquest fet ha de ser encara més remarcable en el cas de la fusta de savina, que té fama de resistir molt bé la podridura. Per això és molt preuada per fer pals de tanques, alhora que és la preferida per fer llenya²³.

Si la fusta era de pi i l'arbre va morir diguem que tot just centenari, hem de sumar 67 anys a la data de referència (1280), fet que ens porta fins al 1347. Per arribar al 1598, que prendrem com a data aproximada de l'arribada de l'home blanc en aquella regió ?malgrat que sabem que hi hagueren exploracions més antigues? l'arbre havia d'haver romàs mort 251 anys abans de ser cremat, cosa perfectament possible i no pas extrema, com hem vist. En cas que el tronc fos d'un exemplar de savina recollit just acabat de morir a una edat mitjana, segons els valors que ens proporciona el Parc Nacional, d'uns 525 anys, donaria un carbó de 350 anys, que sumats al 1280 ens situarien directament al 1630, ja passada la data del primer testimoni que tenim de contacte entre els nadius i els homes blancs. Exemplars menys vells encaixarien perfectament amb la data de la primera exploració de la zona per part dels europeus, sense necessitat que el tronc hagués de passar gaire temps mort. A més, un probable carbó mixt de pi i savina barrejats ens encaixaria a la perfecció amb les dates de referència.

Tenim, doncs, que l'única datació realment autèntica es correspon amb el que caldria esperar si aquesta pintura

representa realment el que sembla. La possibilitat que la fusta cremada fos molt més antiga i, per tant, la pintura sigui moderna, no és impossible a partir de la datació del carbó, però sí que és força més improbable, i d'altra banda no queda reforçada per la segona datació obtinguda per l'article citat: només 178 anys més moderna.

Com és que s'ha conservat aquesta pintura?

Finalment, em vaig preguntar com s'ha pogut conservar una obra tan extraordinària com aquesta, com s'ha salvat de la destrucció a mans de la censura. Ja hem vist més amunt que hi ha testimonis d'aquesta destrucció en obres monocromàtiques i de factura molt més modesta. Penso que la seva conservació pot tenir a veure amb la política del Parc Nacional, que no en fa publicitat ni ha posat indicadors per a facilitar-ne la localització. La petita cova on es conserva està situada en un indret força remot, apartat dels llocs i rutes més visitats. Es fa més aviat difícil de trobar-la, i fàcilment passa desapercebuda. Però el més determinant per a la seva conservació és que sembla que ningú no sabia que existís. La primera notícia coneguda sobre la seva existència per part de l'home blanc és de l'any 1951²⁴, any en el qual la Inquisició Espanyola ja feia temps que havia plegat i la influència del govern espanyol sobre el dels Estats Units era insignificant.

Conclusió

Després d'haver comprovat que la pintura no sembla simbòlica sinó figurativa, després d'adonar-me que és singular en el seu àmbit tant per la mida com, sobretot, per la riquesa cromàtica, i, finalment, després d'advertir que els nadius li van donar prou importància per a fer-la al damunt de quatre petites pintures prèvies²⁵,

All_american_man-detall. (fotografia de Michael Clement, extreta de <http://michaelclementphotography.blogspot.com.es/2013/09/the-all-american-man.html>),

de tot plegat, en trec la conclusió que el pictograma ha de representar fidelment un esdeveniment extraordinari que en el seu moment causà molta sensació entre els nadius. El fet que la pintura sigui tan acolorida, suposo que obligava a fer-la en un indret protegit de la pluja i d'altres elements que l'haurien malmès més ràpidament. Però, de quin esdeveniment podem estar parlant? Si fem un cop d'ull a les imatges de les vestimentes dels soldats catalans, de seguida ens adonarem que el blau marí, el vermell i el blanc conformen la combinació de colors més comuna ---com podem comprovar a partir de les diverses variants gremials- de la Coronela de Barcelona. Aquesta combinació de colors, encara la podem veure actualment en les seves representacions. O, fins i tot, en l'uniforme dels Mossos d'Esquadra.

Gaspar Ferran-1707.

(imatge extreta de <http://www.11setembre1714.org/Unitats/imatges-unitats/coronela-1707.jpg>;))

Miniatures de les companyies gremials de la Coronela de Barcelona

(imatge extreta de <https://es.pinterest.com/pin/557320522608772489/>;))

Recreació del regiment de Sant Narcís.

(fotografia extreta de http://www.pedresdegirona.com/reportatges/separata_regiment_st_narcis_31.htm;))

Uniforme Mossos, (fotografia extreta de http://4.bp.blogspot.com/_ZpnyJu-V1K4/TCynZoGXUsI/AAAAAAAAAbU/GyuMliAGqoc/s1600/desfile+mossos.jpg].)

De les quatre barres ja no cal dir-ne res més. Així, doncs, la hipòtesi que considero més probable per donar explicació al significat de la pintura és que aquesta representa i commemora la primera trobada que van protagonitzar els anasazi, o els seus successors, amb soldats catalans.

AGRAÏMENTS:

Diverses informacions i millores aportades al present article, cal agrair-les a en Carles Gràcia, en Jordi Juan, en Francesc Magrinyà, l'Albert Masó, la Marta Puig i el personal del motel Rodeway Inn de Hurricane, Utah.

REFERÈNCIES:

1. <http://fineartamerica.com/featured/the-four-faces-pictograph-panel-tranquil-light-photography.html>
2. <http://www.trekkingtheworld.com/canyonlandspg2.html>
3. JERRY SPANGLER, 2 de juliol del 1989. <http://www.deseretnews.com/article/53879/THE-ALL-AMERICAN-MAN--ANCIENT-ART-OR-HOAX.html?pg=all>
4. Tom (tommy750), 2013. <http://www.anzaborrego.net/anzaborrego/forum/topic551-all-american-man.aspx>
5. Ídem.
6. Rick Kramer. <http://rockartimages.com/anasaziculture.html>
7. JERRY SPANGLER, ob. cit.
8. S. D. Chaffee, M. Hyman, M. Rowe, N. Coullam, A. Schreodl, K. Hogue. 1994. Radiocarbon Dates on the All American Man Pictograph. *American Antiquity* 59(4):769-781. P. 769.
9. Tom. Ob. cit.
10. S. D. Chaffee et al. Ob. cit.
11. Ídem, p. 771.
12. Ídem, p. 772.
13. Ídem, p. 778.
14. https://en.wikipedia.org/wiki/Colorado_River
15. Gaspar de Villagrà (1609). *Historia de Nuevo México*. Edició del 2001. Dastin, S.L. Madrid. p. 18, 21, 401.
16. S. D. Chaffee et al., ob. cit. p. 778.
17. National Park Service. Trees and Shrubs. <https://www.nps.gov/cany/learn/nature/treesandshrubs.htm>
18. National Park Service. The Indomitable Juniper. <https://www.nps.gov/cany/learn/nature/utahjuniper.htm>
19. National Park Service. Trees and Shrubs.
20. National Park Service. The Indomitable Juniper.
21. *Pinus monophylla*. https://en.wikipedia.org/wiki/Pinus_monophylla
22. Dr. Carles Gràcia (com. pers.). És ecòleg especialitzat en botànica, Universitat de Barcelona.
23. National Park Service. The Indomitable Juniper.
24. Tom. Ob. cit.

